ئازادکردنی ساڵح موسلم چیمان لەسەر ئەوڕوپا پێدەڵێت؟ ... شەرکۆ کرمانج

دوای دەستبەسەرکردنی ساڵح موسلیم لە پراغ، پایتەختی چیک، خەڵکێکی زۆر لە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان هێرشیان کردە سەر وڵاتە ئەوڕوپییەکانو دامودەزگاو دامەزراوەکانی. هەندێک لەوانە توڕەییو خەمخۆریی بوو سەرچاوەی ڕەخنەو هێرشەکانیان بەڵام هێرشو ڕەخنەکانی هەندێکی دیکە هەڵقوڵاوی پاشخانی ئایدیۆلۆجی بوو جا چ ئیسلامییەکان بووبن یان چەپی توندڕەو. بەجگە لەم دوو گروپە خەڵکانێکیش هەبوو لە کەم شارەزایی لە سیستەمەکانی ڕۆژئاواو ئەوڕوپا گلەییو هێرشەکانی خۆیان دەکرد.
لەم کورتە بابەتە هەوڵدەدەم چوارچێوە تیورییەکانی لیبرالیستەکان بکەم بە دیدگایەک بۆ تیشک خستنە سەر ئەم بابەتەو هۆکارەکانی بەهۆی تێگەیشتن لە سیستەمو شێوازی کارکردنی دامەزراوە دەوڵەتییەکان بخەمەڕوو.

سەرەتا دەمەوێت ئەوە بڵێم کە لەماوەی چەند ڕۆژی ڕابردو، بەتایبەتی لەوەتەی هێرشەکانی تورکیا بۆ سەر عەفرین دەستیانپێکردوە بەزەقی بێدەنگیی وڵاتانی ڕۆژئاوا هەستیپێدەکرێت. لەوکاتەوە منیش بە بنەما لەسەر تێگەیشتنی ڕیالیستەکان بۆ سیاسەتی نێودەوڵەتی چەندجارێک باسم لە کەمبایەخیی بەهاو ئەخلاق کردوە لە پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکان. ئێستاش هەر پێموایە کە ڕیالیستەکان تاڕادەیەکی چاک لێکدانەوەکانیان لەو پەیوەندە ڕاستە، بەدەربڕینێکی دیکە بۆچوون تێگەیشتنەکانیان ڕێی تێدەچێت.

سەرەڕای ئەوە من هەمیشە پێموایە کە هیچ قوتابخانەیەکی فکریی یان تیورێک ناتوانێت هەموو دیاردەکانو یان ڕووداو پێشهاتەکان شەرحو تەفسیل بکات. هاوکات پێموایە بۆ تێگەیشتن لە هەڵسوکەوتی وڵاتەکانو دامەزراوەکانیان ناتوانین بەگەڕانەوە بۆ یەک تیور، یەک بیرمەند یان یەک قوتابخانەی فکری تێیبگەین، یان هەموو دیوەکانی دیاردەکە ببینینو وەڵامی پرسیارەکانمان دەستکەوێت.

ئەو تیورەی کە دیاردەیەک باش ڕوندەکاتەوە لەوانەیە بۆ ڕونکردنەوەی دیاردەیەکی دیکە کورت بێنێت. بۆ نمونە، کاتێک باس لە

بێدەنگی وڵاتانی ڕۆژئاوا دەکەین لەبەرابەر هێرشەکانی بۆ سەر عەفرین ئەوە تیوری ڕیالیستەکان و□ا مێکی چاکتری پێیە بەبەراورد لەگەڵ تیورەکانی دیکە. ڕیالیستەکان لە حالەتێکی ئاوەهادا بێدەنگیەکە بۆ بێبایەخی ئەخلاقو بەها مرۆییەکان لە پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکان دەگێڕنەوەو دەڵێن ئەوە بەرژەوەندییەکانە کە سەرچاوەی بڕیارو هەڵوێستی وڵاتەکانە لەبەرابەر وڵاتێکی دیکە.

بەڵام ئەگەر ئەوە بەبیر خۆمان بێنینەوە کە ڕیالیستەکان پێیانوایە کە دەوڵەت (state) یەک یەکەی سیاسیەو بە یەک دەنگو بە یەک ڕەنگو بە یەک زمان قسەدەکات ڕەفتار دەنوینێت ئەوە لە پەیوەند بە ئازادکردنی ساڵح موسلیم بۆمان دەردەکەوێت کە تیوری ڕیالیستەکان کورتدەهێنێت.

پرسیارەکە ئەوەیە کە بۆو لەچیدا تیوری ڕیالیستەکان کورت دەهێنێت؟ لە وەڵامدا دەڵێین ئەگەر دەوڵەت یەک یەکەی سیاسی بێت کەواتە هەموو دامەزراوەکانی دەبێت بە یەک دەنگو بەیەک ڕەنگو بە یەک زمان قسەبکەنو ڕەفتار بنوێنن، هاوکات لەسەر یەک بنەما پرسەکان هەڵبسەنگ□نو بڕیاری لەسەر بدەن. ئەوەش بەو مانایەیە کە دەبوایە چیک بەرژەوەندییەکانی خۆی ڕەچاوبکردایەو لەسەر داوای تورکیا ساڵح موسلیمی نەک هەر ئازاد نەکردبا بەڵکو ڕادەستی تورکیا بکردایەوە. کەچی ئەوەی بەدیکرا ئەوەبوو کە دامەزراوەی دادگا لە دەوڵەتی چیک عەدالەتو ڕاستیىو بەڵگەی کردن بە بنەماکانی هەڵسەنگاندنی کەیسەکە نەک بەرژەوەندیو قازانج. بەواتایەکی دیکە، دادگای چیک عەدالەتو بەڵگەی بە بنەما وەرگرت نەک بەرژەوەندی بۆیە ساڵح موسلیم ئازادکرا.

ئەمەش پشتڕاستی تیوری لیبرالەکان/ئایدیالیستەکان لەمەڕ دەوڵەت دەکات کە پێیانوایە دەوڵەت یەک یەکەی سیاسی نیە بەڵکو دامەزراوەکانی بەگەڕانەوە بۆ بنەمای جیاجیا بڕیارەکانیان دەدەن. ئەوان دەڵێن زۆر جار دەوڵەت لەمیانی گفتوگۆ لەنێوان دامەزراوەکان بەبڕیاری خۆی دەگات. بۆنمونە، وەزارەتی دەرەوەی وڵاتەکان بەگشتی بەرژەوەندی نیشتیمانیی ڕەچاودەکەن لەکاتی هەڵسەنگاندنو بڕیاردان کەچی دادگاکان یان وەزارەتی پەروەردە لەوانەیە دادی کۆمەڵایەتی، یەکسانی، بەڵگە، ئازادی هتد بکەن بە بنەمای تێگەیشتنو بڕیارەکانیان.

لەژێر تیشکی ئەم گفتوگۆیانە بۆمان دەردەکەوێت کە ناحاڵیبوونێک لە دنیای کوردی بۆ شێوازی کارکردنی دەوڵەتو دامەزراوەکانی وڵاتانی ڕۆژئاوا هەیە، ئەم ناحاڵیبوون، یان بەدحاڵیبوونە، سەرچاوەی

زۆربەی هێرشو ڕەخنەکانی ئەو خەڵکانەیە کە لە چەند ڕۆژی ڕابردو لە
تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان بەرچاودەکەوتن.